

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՈՍԿԱՆԵԱՆ ԱՍՏՈՒԱԺԱՇՈՒՆՉԻ ԿԱՆՈՆԵ

Նախորդ երկու յօդուածներով ակնարկ մը մետած եղանի Հիմ կտակարամի կանոններում վրայ, որում գարեբնու ընթացքի իրեն ուղեցոյց ծառայած են հայերէն Աստուածաշունչը կազմողներում կամ ընդօրինակողներում: Կարելի է մերկայացնող պատկերը ամփոփել հետեւեալ գիծերում մէջ:

— Ոսկեդարու Աագ քարգումնիները (Ե. դար) հետեւած եւ Եօթանասնից կանոնի, թէ՛ ըստ գիրքերու թիւին եւ թէ՛ ըստ շարքին:

— Պարտաւի ժողովը (Ը. դար) միակ հայեկալ: Ժողովն է որ յատուկ որոշումով սահմանած ըլլայ Ս. Գրքը կանոն մը, վերադարձ մը կատարած է հրէական մայաւանքի ճամնարս գիրքերում ըստ թիւի. սակայն պահած է Եօթանասնից կանոնի շարքին:

— Թ. Ժ. Գարեբնու Հայ գիտնական վարդապետները (Շիրակացի, Սարկաւազ. Տաթևացի) Ս. Գիրքէն մերս առած են քաւմաթի պարականոն գիրքեր, եւ խմբաւորած են: Աստուածաշունչական մատենները պատմական դաստաւորութեան մը հիմամ վրայ, Հրէից պատմութեան լման ընթացքի հետեւողականութիւն մերկայացնելու մտաւորութեամբ:

Առաջին տպագիր Աստուածաշունչը, Ոսկեան վարդապետի Ամադերտաւի հրատարակութիւնը, շեղած է այս բաւորէն, որդեգրելու համար յատկանական կանոնը (Vulgate), սակայն ոչ ամբողջական հարապատութեամբ, այլ փոփոխութիւններով, որում գորշ չափով կը մտնեն ճախորդներու աղօթեցութիւնը:

Ուշագրաւ է նախ որ Ոսկեան վարդապետ չէ՛ հետեւած իմէ իր տպած ցանկի շարքին: Ամադերտաւի իր Աստուածաշունչին սկիզբը տպած է Ս. Գրքը ցանկ մը, որ հարապատ

վերաբաւեցնողութիւնն է լատինական կանոնին:

Ցանկին մէջ, լատինական կանոնին հետեւողութեամբ, Մնացորդաց երկրորդ Գիրքէն ետք յիշած է Եզրաս Ա. եւ Եզրաս Բ.: Այս Եզրաս Ա. ը կ'ակնարկէ հրէական. Եօթանասնից եւ լատինական կանոններում մէջ յիշուած Եզրասի Գիրքին, որ կը պատմէ նրաւաղմի վերականգնումը, սկսելով «Յառաջում ամիմ կիրոսի Արքային...», իսկ Եզրաս Բ. ը մոյն կ'անմանումն Նեեմեայի Գիրքն է, որ կը սկսի այս բաւորով. «Եւ հոն յամենայն Գաղաթ...»:

Սակայն Ոսկեան վարդապետ, տպագրութեան ժամանակ չէ՛ հետեւած այս սովորութեան եւ իրեն Եզրաս Ա. տպած է լատինական կանոնին մէջ, Նոր կտակարանի վերջ տալցուած Եզրաս Գ. անունով Եօթնօր պարականոն գիրքը: Ցետայ, Եզրասի Գիրքը, որ առ հասարակ ժամօք է միւս կտակներում մէջ իրեն Եզրաս Ա. կամ պարագայէն Եզրասի Գիրք, Ոսկեան վարդապետ կոչած է զայն Եզրաս Բ., իսկ Նեեմեայի Գիրքը, որ ժամօք է իրեն Եզրաս Բ. լատինական կանոնին մէջ, պահած է «Գիրք Նեեմեայ» վերագիրը, հետեւեալ յաւելումով. «որ եւ երրորդ Եզրասայ տսէ, որ է ըստ լատինացոցն երկրորդ»:

Բացի այս խախտումէն, Ոսկեան վարդապետ կատարած է երկրորդ շեղում մը իմէ իր ցա'կէն եւ հետեւաբար՝ լատինական կանոնէն: Փոխանակ Մակարայեցոց Ա. եւ Բ. Գիրքերը միայն տպելու եւ գետնադրու գտնում Մարգարէներէն ետք, Հիմ կտակարանի վերջաւորութեան, ինչպէս կը ճախտեւեր իր ցա'կը, Մակարայեցոց երկու Գիրքերում վրայ տալցուցած է երրորդ որ տպած գտնում Եօթնօր Գիրքէն ետք ի Զօրի Գիրքէն առաջ:

Կը կարծենք թէ այս երկու խախտում-

ներում ալ բացատրութիւնը պէտք է փնտռել իր գործածած ձեռագիրին մէջ, թըշ չուած հաւանաբար Սարկիւսագ Վարդապետի եւ իր դպրոցի այն սկզբունքէն՝ որ Ս. Գիրքերու դասաւորումը յարգէ Հրէից պատմութեան յարաւարութիւնը եւ ընթերցողին տալ անբնդմէջ պատկեր մը Հրէից ժամանակագրութեան: Կայ «աւելադրութիւն» մտածման սկսեալ Հայոց յատուկ զգայնութիւնը Մակարոյեցոց նկատմամբ. գործ նկատած են միտ իբրեւ ճիշդութեամբ դէմ ընդվզող եւ անբնդմէջ: Պիտարակաւութեամբ դիմացող մեր ժողովուրդին նախակերպարը: Նմանութիւնը Հայոց եւ Մակարայեցիներու հակադրութիւնը յատուկ գուրգուրանքի առարկայ ըրած է Մակարայեցոց չորս Գիրքերը առ հաւասարակ մեր Աստուածաշունչի մէջ. Հայոց ազգային պայքարին տալով «նոր իտարայէլ»-ի, Աստուծոյ ընտրեալ՝ «որ ժողովուրդի»՝ ազատագրական իմաստ մը. իբրեւ շարունակութիւնը «Հին իտարայէլ»-ի պայքարին՝ զինք ճնշող ժողովուրդներուն դէմ. Հրեայ եւ Հայ ժողովուրդներու ազատանդութեան պայքարը՝ «այն Աստուծոյ դրօշին եւ պաշտպանութեան տակ դնելու: ճիշդ մը, որ մեր շարականներէն մի չի պատմաբանները կը տարածուի. իբրեւ մի ազգային ձգտումները իմաստաւորող միութիւն:

Այս երկու շեղումներէն դուրս, Ոսկան Վարդապետ հետեւած է լատինական կանոնին: Բացի Տնտիքի եւ Սիրաբի Գիրքերէն.

որոնք կան նաեւ Սարկիւսագ Վարդապետի կանոնին մէջ, Ոսկան Վարդապետ միայն Լատիններուն յատուկ «Բարութայ Մարգարէութիւն» ալ մտցուցած է իր կանոնին մէջ, ինչպէս նաեւ Նոր Կտակարանէն ետք «Մամսաւի Ազօքք» եւ «Նգրաս Գ» Գիրքեր տպելու լատինական սովորութիւնը:

Ուրեմն, Ոսկան Վարդապետ իր տպած Աստուածաշունչին մէջ պարունակած է Եօթանասնից կանոնից վրայ լատինականին կառուարած յաւելում երբ, իր կողմէ աւելցուցած է Մակարայեցոց Գ. Գիրքը եւ դասաւորութեան մէջ ազատութիւն տրած է ինքզինքին՝ հետեւելու Սարկիւսագ Վարդապետի սկզբունքին, բայց ոչ աւելցողապէս:

Երրորդակելէ առաջ այս քանի մը նօթերը Ոսկանեան կանոնի մասին, չենք կրնար չլինելու նաեւ որ Ս. Գրոց յետագայ տըպագրութիւնները շարունակած են երեք աւանդութիւնները. հետեւած են լատինականին եւ Եօթանասնիցին, իսկ Ս. Գրոց ընկերութիւնը, թէ՛ գրաբար եւ թէ՛ աշխարհարար իր հրատարակութիւններուն մէջ՝ վերադարձած է հին երաշխակցին. որ է նաեւ Պարտաւի ժողովին կանոնը: Կրմնայ որ յետագայ Հայ տպագրող մը յադգնութիւնը ունենայ Արեւելեան մեր վարդապետներու օրինակին հետեւելու եւ իր Աստուածաշունչը հրատարակելու նմանեալ Սարկիւսագ Վարդապետի կանոնին համաձայն:

(Վերջ)

ՇԱՀԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ